

Glas iz slepe ulice (romanizacija)

© Iva Mikl Curk

Odrasla sem v ulici, ki je bila slepa. Konec so zapirali vrtovi, predvsem velik sadovnjak. Kako ljubim še zdaj sadno drevje v cvetju in blaženo spokojnost, ki mi jo pričara beseda slepa ulica... Ker sem pri svojem strokovnem delu taval po blodnjaku, ki naj bi nas približal resnici o rimskem obdobju v teh krajih, in sem med poslednjimi, ki so med nami v opazni meri prvi uporabljali (in sem in tja celo zlorabljali) termin *romanizacija*, me sestavek Bernarde Županek v Arheu nekaj zaradi omenjene asociacije ob pojmu slepa ulica, predvsem pa seveda s svojo vsebino izziva k razmisleku.

Avtorici najprej čestitam in sestavek pozdravljam zaradi vselej aktualne teme. Kakorkoli bomo pojavu rekli, srečanje civilizacij, trk, spopad, zlitje.... vse bo vedno aktualno. Ne govorim o večini članka s povzetkom stanja raziskav in stališč v sodobni stroki. Sodim, da je povzetek dovolj obsežen; moj osebni problem je, da me moti izrazita prevlada angleških in ameriških študij, kakorkoli že spoštujem dosežke in delo kolegov z Otoka. Poglavje oz. zvezek iz dela nobelovca Mommsena bi tudi danes lahko še, če si že pomagamo s prevodom, naslovili s slovensko frazo izpod peresa Jožeta Kastelica. Ker sem začela, kako značilno zame, s sitnarjenjem ob zanemarljivih podrobnostih, naj povem do konca, kar mi takega še ne da miru. Morda pogrešam med naslovi kate-ro od študij iz rimskodobne ekonomije, prav bi prišel pa tudi na primer metodološko pomembni pogled na faznost sprejemanja vplivov med dvema kulturama Andreja Pleterskega in Mateje Belak iz razprav Zgodnji Slovani. Toda pišem le zaradi odstavka Slovenska cesta. K njemu torej.

Pogled nazaj je vendarle malo preveč popreproščen, da si je jasno, da v članku ni mogoče v detajle. Vsekakor se avtorica po moje malce preveč nejevolji, da so se vsi, ki so o problemu pisali in ga obdelovali, opirali na materialno kulturo. V tem oziru sem zelo starokopitna, to vem. A pri najboljši volji ne znam najti bolj pravega vira podatkov za arheologijo (pa naj bo že procesna, moderna, postmoderna, ekspostmoderna ali kakorkoli že kot kvartopirci stopnjujemo njene oznake, da bi se izognili zmerljivki "artefaktna" arheologija) kot je material. Sledovi v krajini so prav tako kot napis, skelet ali novce in enako kot keramična črepinja - material.

Da, saj črepinja. Neuničljivost keramike je prekletstvo arheološkega raziskovanja... Kolikokrat smo že vsi citirali ta stavek. In z "rimsko" keramiko smo se skušali dokopati do ekonomskih dejstev, načina življenja, navad

in do še bolj zahtevnih dejstev, ko so pa t.i., Rimljani že imeli tako priročno navado, da so delali tudi glinasto posodje, ki mu je mogoče večkrat dosti dobro določiti in kraj in čas nastanka, namen in še kaj, o čemer mnogo bolj relevantni viri, ker se pač niso ohranili v materialu, molče. Vsi dobro vemo za kaj gre. Večkrat smo razložili kaj v konkretnem primeru mislimo z besedo romanizacija (sama mogoče najkrajše Akten des 14. Limeskongreasses in Carnuntum 1986 – Vetters, Kandler edit. 1990, 133). Navedene primere iz objav šteje tudi naša avtorica gotovo sama pri sebi prej za nespretno pisanje in poenostavljanje kot za kaj, čemur upravičeno ugovarja. Imamo pa prav tako vsi kako tovrstno napako na vesti. Mogoče se pa na primer danes ne zavedamo več, da je v šestdesetih letih v širši arheološki srednji skoro za pravilo veljala severnoevropska izkušnja, da je sigilatna črepinja dokaz za prisotnost legionarja, da je bil uporabnik uvoženih dobrin priseljenec - in konec. Med vrstice smo torej tedaj vstavljali trditve, da je šlo pri nas drugače, da je bil človek lahko porimljanjen še pred okupacijo ali pa tudi po njej ne, itd.

Morda je nekaj od tega res zmotno prešlo v trajno rabo. Navedeni primeri iz sestavkov Jane Horvat, Borisa Vičiča, Alenke Miškec itd. bi iztrgani res utegnili opozarjati tudi na površno pojmovanje besed kot je trgovina, vpliv, okupacija, itd. V kontekstu pa je po moje jasno razbrati, zakaj predmeti v konkretnem primeru dokazujejo tudi ljudi. Slaba volja naše avtorice se je stopnjevala, upravičeno in ne. Iz naravoslovja sposojeni termin o vodilnem fosilu je poudarjal v slovenskem arheološkem pisanju že večkrat najbolje datirano gradivo; sigilata to v dobršni meri je, če nam je prav ali ne. Res pa je v naših (le v naših) obdelavah meja med "rimskim" in "nerimskim" materialom pregloboka, pogojena pač s specialnostjo avtorja, saj je prevečkrat v t.i. timskih obravnavah na delu zgolj *one man band* kot je temu rekel pred časom Mitja Guštin. Glede na dejstva tudi ne moremo zanikati, da so "staroselci, predrimski prebivalci, domačini, domače prebivalstvo" ali kakor jih že imenujemo, novosti iz uvoza hote in vsaj kdaj pa kdaj tudi radi sprejeli. Dokazov je, začenši s kar tako izbranim Beletovim vrtom, veliko, vse tja do pojava marmorne stele na ozemlju gomilnega grobišča v Slovenskih goricah in Prekmurju, da o pogrebcih tistega krasnega verdunskega groba, ki so pokojniku za popotnico namesto domače velike pivske posode dali kar -brez dvoma polno- amforo, ne govorim. Ti ugovori zadevajo že celotno obravnavo srečanja sredozemskih in tukajšnjih civilizacij ob tako imenovanem začetku našega štetja let. Da pa naše

raziskovanje ne bi upoštevalo razlik znotraj t.i. rimske civilizacije in razlik pri rezultatih medsebojnega vpliva raznih skupnosti v tej deželi pa ne morem sprejeti, saj preprosto ni res.

Slovenske arheološke objave nesporno dokazujejo vendar visoko stopnjo razvoja kultur (termin rabim v običajnem arheološkem pomenu), ki jih je severnoitalska civilna revščina, nanovačena v XV. legijo (in druge) srečevala od Posočja prek Notranjske in Dolenjske do ozemlja štajerskih gomilnih grobišč. Ali vzemimo, spet povsem naključno izbiram, kaj pripovedujeta Ljubljana in Andrej Gaspari (ter drugi). In ne čutim, da bi bilo domače prebivalstvo “v teh modelih videno kot povsem pasivno, sprejemajoče”. Seveda hvali vsak berač svojo malho in tistim, ki se bolj ukvarjamo z “rimskim” časom in materialom uide kdaj kak glasek priznanja ali občudovanja nad dosežki Starih... Opravičljivo? Navsezadnje smo obstali pri preučevanju tega časa iz določenih nagnjenj – ali pa tudi samo “zato ker je”, kakor smo kot študentje s povedjo imetnika lovorike Mt. Everesta pojasnjevali svoj vpis na arheologijo. Alexander Demandt se je lotil eksperimenta, kakšen bi bil razvoj Evrope brez rimske dobe. V predavanju z besedno igro v naslovu Statt Rom (namesto Rima – in ne Stadt t.j. mesto Rim) je naštel več usodnih dejstev, ki še vedno sooblikujejo ta svet. Strinjam se pa s kritiko Bernarde Županek v kolikor bi nas (ali nas celo je) navedeno zavestno vodilo do pristranskega vrednotenja opazovanih fenomenov in do rabe kakega neprimernega pridevnika. Napredek in razvoj morata ostati samo časovni kategoriji. Romanizacija s primernim pojasnilom je po moje še vedno uporaben termin, da zgostimo svoja besedila. In objav, vseh mogočih opazanj, da o terenskih ugotovitvah niti ne govorim, dobro vemo koliko in kako nam manjka. Ko avtorica našteva nekaj problemov, ki kličejo po obravnavi, se mi zdi, trka vendarle tudi na odprta vrata. Za marsikatero interpretacijo ni treba obsežne tehnične baze, samo dela se je treba lotiti (slepa ulica mogoče nudi zanj ravno pravšno zatišje).

Na koncu pa avtorica opozori k previdnosti, da bi jezik, ki ga uporabljamo v stroki ne omogočal politične implikacije arheologije. Davno nekoč so me, mlado kustodinjo v ptujskem muzeju, v imenu enega od domačih veljakov opomnili, da preveč govorim o Rimljanih, ki so bili vendar okupatorji v teh krajih – in z okupatorji smo v vojni za vselej opravili. Jaz, uboga reva, sem pa bila kustodinja za rimsko arheologijo! Prepričana sem bila, da podobnega nesmisla ne bom slišala nikoli več. A vsa-

kotoliko spet na kateri od usodnih geografskih meja, ki potekajo po tej naši najlepši deželi na svetu, zastraši kak prastrah in duh iz preteklosti ter celo resni izdelki, ko jih prevedejo popularizacijski “strokovnjaki” in mediji v dnevno rabo, slikajo srečanje z “barbari” -uporabimo evfemizem – zelo nenavadno... Arheologija lahko posreduje proti takim izkrivljanjem samo s kvaliteto svojega dela. Moja generacija je svoje zgodbe že povedala. So pa nove, vse mikavnejše (spet odbrane kar tako, tjavendan): Emona na primer kaže svoje začetke, zgodba Iga je tu, nadaljevati je treba zgodbo viktoriatov, ki jih niso kovali zaradi špecerije, volne in žita, ampak so bili kdaj gotovo tudi Judeževi novci velike politike. S čim so trgovali v Nauportu in ob mejniku iz Bevk, če bi bila dežela res že vsa urejena tako po meri? Akvileja je že morala, poleg ovac na paši, imeti na umu in na očeh vsaj tudi kako rudišče... In še mnogo drugih tem se ponuja.